

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглядається питання щодо педагогічних умов формування творчих здібностей у майбутніх робітників харчової промисловості в процесі навчання в професійно-технічних навчальних закладах. На основі наукових досліджень видатних вчених проаналізовано та розкрито сутність понять "умова" та "педагогічні умови". Розглядаються педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню творчих здібностей у майбутніх робітників харчової промисловості. На основі вивчення характеру і змісту роботи кваліфікованих робітників харчової промисловості виокремленні основні компоненти системи педагогічних умов формування творчих здібностей.

Ключові слова: харчова промисловість, кваліфіковані робітники, виробниче навчання, творчі здібності, педагогічні умови.

Актуальність проблеми дослідження. В умовах динамічного розвитку харчової промисловості та сфери обслуговування конкурентоспроможність кваліфікованих робітників забезпечується не лише високим рівнем знань технологічних процесів і вмінням виконувати виробничі операції, а й творчими здібностями. Здатність до творчості є однією з найбільш важливих умов для успішного самовираження особистості, її всебічної самореалізації та адаптації в сучасному світі. Професійна освіта послідовно переходить на новий якісний рівень. Саме професійна освіта забезпечує ринок праці кваліфікованими, конкурентоздатними робітниками. До підготовки кваліфікованих робітників висуваються вимоги не тільки досконалого знання технологічного процесу своєї майбутньої професійної діяльності, а й формування творчих здібностей. Сучасний фахівець повинен вміти використовувати раніше отримані знання в нестандартних обставинах, тобто бути творчою особистістю. Таким чином, назріла об'єктивна потреба в дослідженні структури педагогічних умов формування творчих здібностей кваліфікованих робітників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з формуванням конкурентоздатного робітника в галузі харчової промисловості, знайшли своє відображення в роботах Д. Богиня, Л. Гриніва, П. Осипова, Н. Педченко, М. Портера, А. Тищенко, Р. Фатхутдинова, А. Чабана, О. Чернишова та інших.

Умовам підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах присвячені роботи А. Беляєва, Н. Верченко, Т. Десятова, І. Козловської, М. Кадемії, М. Костюченко, О. Курбатова, В. Лінк, І. Рогова, В. Титаренко, В. Цветкова та інших.

Проблему формування творчої особистості в процесі професійної підготовки досліджували В. Барко, В. Борисов, І. Бужина, В. Головінов, Н. Гузій, А. Давиденко, А. Жиденко, Є. Кулик, Н. Ничкало, В. Радкевич, С. Сисоєва, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський та ін.

Педагогічні умови досліджували Т. Гуцан, Т. Каминіна, М. Малькова, О. Федорова та інші.

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що є актуальним питання щодо формування творчих здібностей у майбутніх робітників харчової промисловості в процесі навчання в професійно-технічних навчальних закладах.

Мета статті – проаналізувати структуру та зміст педагогічних умов розвитку творчих здібностей у майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості.

Виклад матеріалу. Специфіка підготовки майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості в наш час визначається умовами модернізації галузі харчової промисловості, яка здійснюється шляхом адаптації зазначеної сфери до світового рівня. Поява такого фактору ринкової економіки, як конкуренція, сприяє постійному впровадженню нової техніки, нових технологій та матеріалів у харчову промисловість. Реформування економіки України в контексті децентралізації вимагає нового підходу до підготовки майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості, адекватних вимогам сучасного ринку праці. Тому перед професійною освітою постає актуальна проблема формування творчих здібностей у майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості, які мають володіти уміннями й навичками відповідно до вимог підприємств-замовників на ринку праці, зорієнтованих на конкурентне середовище.

Аналіз наукових досліджень показав, що формування творчих здібностей у майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості в умовах професійно-технічних навчальних закладів забезпечується створенням цілісної системи педагогічних умов.

Виходячи з того, що слово "умова" означає "те, від чого залежить щось інше (зумовлене)", визначаємо поняття "педагогічні умови" як обставини процесу навчання й виховання, які забезпечують (обумовлюють) досягнення заздалегідь поставлених педагогічних цілей. Успішність виділення педагогічних умов залежить від чіткості визначення тієї кінцевої мети або результату, які мають бути досягнуті:

- від розуміння того, що вдосконалення навчання, як правило, досягається за рахунок реалізації не однієї, а цілої низки умов, їхньої системи;

- на певних етапах педагогічні умови можуть виступати як результат, досягнутий у процесі їх реалізації.

На думку Т. Каминіної, під педагогічними умовами варто розуміти сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на розв'язання поставлених у педагогіці завдань. Автор вважає, що до педагогічних умов належать лише ті, що спеціально створюються в педагогічному процесі та реалізація яких забезпечує найбільш ефективний його перебіг [2, с. 34].

В. Манько педагогічні умови визначає як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого- педагогічним критеріям оптимальності [5, с. 156].

О. Федорова під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей, що забезпечують успішне розв'язання поставленого завдання [6, с. 44].

Т. Гуцан зазначає, що педагогічні умови мають віддзеркалювати структуру готовності майбутніх фахівців до діяльності в умовах профільного навчання й містити передбачені компоненти технології формування готовності моделі або технології [1].

М. Малькова, досліджуючи педагогічні умови, визначає їх як сукупність зовнішніх і внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей [4, с. 17].

Проаналізувавши різні думки науковців, вважаємо, що під педагогічними умовами формування творчих здібностей у майбутніх робітників харчової промисловості слід вважати сукупність обставин, що сприяють побудові навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах. Становлення педагогічних умов формування творчих здібностей у майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості відбувається в умовах зміни вимог роботодавців до професійних і особистісних характеристик випускника ПТНЗ. Тому доцільно виділити наступні педагогічні умови: особистісно-діяльнісні; матеріально-технічні; науково-методичні; професіологічні; організаційно-управлінські.

Особистісно-діяльнісні умови сприяють створенню сприятливого педагогічного середовища для формування особистісних якостей учнів у процесі теоретичного й виробничого навчання шляхом розв'язання педагогічних завдань через активізацію й мотивацію професійної діяльності, розвиток самостійної діяльності учнів під час професійного навчання, формування саморегуляції учнів у процесі професійної діяльності, формування творчих здібностей, естетичних смаків і етично-правових норм професійної діяльності.

Матеріально-технічні умови забезпечують функціонування навчально-виробничого процесу відповідно до формування творчих здібностей у майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості (навчальні й виробничі майстерні, аудиторії, комп'ютерні класи, інформаційне забезпечення, обладнання, сировина, технології).

Науково-методичні умови закладають основу для подальшого розвитку системи професійної підготовки, дидактично-методичного забезпечення навчально-виховного й виробничого процесів та його учасників (учнів, викладачів, майстрів виробничого навчання, наставників на виробництві, колективів виробничих підприємств, викладачів структур підвищення кваліфікації), залучення їх до проблем професійної підготовки молоді й упровадження нових технологій на виробництві.

Професіологічні умови забезпечують професійну орієнтацію, професійну спрямованість усіх загальноосвітніх і загальнотехнічних предметів відповідно до мети освітньої діяльності (у нашому випадку – формування творчих здібностей), моделювання професійно важливих якостей особистості, розуміння ролі своєї професії в житті людини.

Організаційно-управлінські умови забезпечують процес управління системою формування творчих здібностей у майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості, як на рівні управління навчальним закладом, так і на рівні функціонування педагогічного й виробничого процесів.

Наведені педагогічні умови взаємопов'язані між собою й утворюють цілісну систему проектування й реалізації системи професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості.

Створена таким чином система підготовки майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості відповідає основним принципам створення змісту професійної освіти, зокрема: інтеграції навчальних предметів і тем, науковості, історизму, доступності, систематичності та ін.

Виробниче навчання забезпечує інтеграційну складову й закріплює теоретичні знання, формує стійкі уміння й міцні навички. Навички, доведені до автоматизму в процесі виконання програми виробничого навчання, забезпечують певний рівень професіоналізму і складають основу для творчої діяльності [3, с. 51].

Виходячи із загальної мети професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості, ми виділили основні завдання, які необхідно розв'язувати викладачам і майстрам виробничого навчання ПТНЗ, які здійснюють підготовку учнів з метою формування в них творчих здібностей:

- участь у розробці структури і змісту навчання в системі формування творчих здібностей (навчальних програм теоретичного й виробничого навчання);

- підпорядкування організації навчального процесу, навчально-пізнавальної і навчально-виробничої діяльності учнів єдиній меті – розвитку творчих здібностей на основі особистісно орієнтованого підходу;

- ефективна організація творчої діяльності під час навчально-пізнавальної і навчально-виробничої діяльності на основі особистісно орієнтованого підходу;

- безпосередня участь у творчій діяльності разом з учнями;

- поширення свого й вивчення передового досвіду.

Досліджуючи характер і зміст роботи робітників харчової промисловості, доцільно виокремити основні компоненти системи педагогічних умов формування творчих здібностей у майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості:

- реалізація принципів гуманізації, інтеграції, системності, наступності, поетапності на основі особистісно орієнтованого й особистісно-діяльнісного підходів;

- зміст освітніх програм з теоретичного й виробничого навчання;

- науково-педагогічне забезпечення навчального процесу;

- матеріально-технічні умови професійної підготовки робітника;

- взаємозв'язок педагогічного й виробничого процесів;

- використання сучасних педагогічних технологій на базі передових підприємств з використанням сучасних ІТ-технологій і їхніх комплексів;

- система контролю за опануванням навчального матеріалу, якістю засвоєння знань, умінь, навичок, рівнем сформованості особистісних якостей учнів;

- посилення мотивації до творчого виду діяльності;

- сприятливий психологічний клімат в освітньому й виробничому середовищі, який сприяє формуванню творчих здібностей учнів, розвитку позитивних міжособистісних стосунків між учасниками освітнього процесу.

Висновки. На підставі вищезазначеного можемо зробити висновок, що ефективність формування творчих здібностей у кваліфікованих робітників харчової промисловості можлива при обов'язковому дотриманні педагогічних умов:

1. Реалізація формування творчих здібностей майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості можлива тільки в структурі професійної підготовки в ПТНЗ, де навчання організовується на принципах гуманізації, індивідуалізації, системності й етапності формування знань, умінь і навичок, професійних й особистісних рис учнів.

2. Практична підготовка майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості потребує створення спеціалізованої матеріальної бази. Сучасні технології приготування їжі вимагають відповідного обладнання й сировини, тому навчально-матеріальна база має бути науково обґрунтованою, враховувати вікові особливості учнів. Засоби навчання мають відповідати меті навчання, забезпечувати реалізацію нових методів і технологій теоретичного й виробничого навчання, методично правильно використовуватись, забезпечувати можливість індивідуалізації й диференціації процесу професійного навчання, створювати можливість для творчої діяльності майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості.

Використані джерела

1. Гуцан Т.Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників [Електронний ресурс] / Т.Г. Гуцан. – Режим доступу : <http://intkonf.org>.
2. Камынина Т.П. Формирование учебно-проектной деятельности студента в образовательном процессе: дис. ... кандидата пед. наук / Т.П. Камынина. – Оренбург, 2006. – 200 с.
3. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности / И.Я. Лернер. – М. : Знание, 1980. – 96 с.

4. Малькова М.О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками: дис. ...кандидата пед. наук: 13.00.01 / М.О. Малькова. – Луганськ, 2006. – 252 с.
5. Манько В.М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В.М. Манько // Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161.
6. Федорова О.Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения / О.Ф. Федорова. – М.: Высшая школа, 1970. – 301 с.

Vdovenko O.

THE STRUCTURE AND CONTENT OF PEDAGOGICAL CONDITIONS OF CREATIVE ABILITIES' FORMATION OF FUTURE SKILLED WORKERS OF FOOD INDUSTRY

In the article there's been discovered the issue of pedagogical conditions of formation of creative abilities of future food industry workers in the training process in vocational schools. Basing on the research of prominent scientists, there've been analyzed the essence and the concepts of "condition" and "pedagogical conditions". There was considered the educational environment that facilitates the efficient formation of creative abilities of future workers in the food industry, namely, personal and actional; logistical and technical; scientific and methodical; professional; organizational and managerial. Based on the overall goal of training of future skilled food industry workers, there were highlighted the main challenges that need to be solved by teachers and masters of industrial training in vocational schools, that train students to form their creative abilities: participation in the development of the structure and content of education system of creative skills' formation (training programs of the educational and industrial training); abundance of the educational process organization, learning-cognitive and learning-production activities to single goal – the development of creative abilities based on personality oriented approach; effective management of creativity in the learning-cognitive and learning-production activities on the basis of personality oriented approach; direct participation in creative activities with students; studying of the new experience and sharing the own one. On the basis of studying of the nature and content of profession of food industry workers, there were established the basic components of the pedagogical conditions of creative abilities' formation of future skilled workers in the food industry, implementation of the principles of humanization, integration, consistency, continuity, the gradual implementation on the basis of personality-oriented and personal-activity approaches; content of educational programs of the theoretical and industrial training; scientific-pedagogical support of the educational process; material and technical conditions for workers' training; the connection of educational and manufacturing processes; implementation of continuous training for professional careers; the use of modern educational technologies based on advanced companies' experience; enhance motivation for creative activity; favorable psychological climate in the learning and working environment that promotes the formation of creative abilities of students.

Key words: food industry, skilled workers, production training, creativity, pedagogical conditions.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2016 р.